

σταλή. Υπομνήσας πρὸς τούτοις τὸ ἐπὶ γεωργικῶν ἀντικειμένων ἐν χρήσει ὄνομα cohorts (δηλ. κτηνοστάσιον) διὰ σιτοβολῶνα περιτετειχισμένον, κατέστρεψε τὸν λόγον.—Εἶτα παρελθὼν ὁ διδάκτωρ Στρυγώβου ἐζήτησε κατ' ἐξάρεσιν οὐχὶ ἀρχαιολογικὸν ἀντικείμενον καὶ μάλιστα ἰχνογραφίας τινὰς ὑφ' ἑαυτοῦ ἀνευρεθείσας ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Οὐατικανοῦ, ἰχνογραφίας τοῦ Sandro Botticellis εἰς τὴν κόλασιν τῆς θείας κωμωδίας τοῦ Δάντου, αἵτινες ἀναπληροῦσι πῶς τὰς ἐν τῇ Ἀμιλτωνεῖ συλλογῇ ἐν Βερολίῳ. Ὅθεν ἐπὶ τῇ βάσει ἐκτεθειμένων ἀπεικονισμάτων καὶ ἐπαληθευόντων ἰδιοφυῶν γνωρισμάτων (δὴλον ὅτι τῶν ἐν Βερολίῳ) ἔφερε τὴν ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ διαφερόντως ἐξῆρε τὴν σημασίαν τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ ὡς τίτλου τοῦ ὅλου ἔργου τεταγμένου φύλλου σὺν τῇ καθολικῇ παραστάσει τῆς κολάσεως, ὅπερ δύναται νὰ χρησιμεύῃ πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῶν ἐπὶ ἐλλειπούσων ἰχνογραφῶν. Τελευταῖος παρελθὼν ὁ ἐν προοίμῳ μνημονευθεὶς ἀρχιγραμματεὺς κ. Χέντζεν, ἐπραγματεύθη δίκην συνεχείας τῶν ἐν τῷ χειμῶνι τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους παρὰ τὴν Scala Santa¹ ἐγγὺς τοῦ Λατεράνου ἀνασκαφέντων ἐνεπιγράφων λίθων (οἵτινες τηροῦνται νῦν ἐν τῷ καλουμένῳ κήπῳ Μαράινῃ) τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐκ ξένων συγκειμένην σωματοφυλακὴν τῶν equites singulares². Ἐπεριδόμενος λοιπὸν ὁ κ. Χέντζεν ἐπὶ πραγματείᾳ ἦν αὐτὸς οὗτος ἐξέδοτο ἔτι 1850 περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἀπέδειξε τὸ πῶς ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος σωματοφυλακῆ διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἀρχῆθεν γερμανῶν σωματοφυλάκων. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν κατὰ τὸν ἀγορεύοντα ἐτέλουν εἰς τοὺς οἰκέτας τοῦ αὐτοκράτορος, οὗτοι δὲ διακρίνονται ἐκ τῆς ἐπωνυμίας ἐλευθεροὶ (=ἐξ ἐλευθέρων γεννηθέντες). Καὶ ἡ μὲν διοργάνωσις αὐτῶν ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ προμνησθέντος διωφύτορος τοῖς ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Φλαβίων αὐτοκράτορσιν, αἱ δὲ νέαι ἀποκαλύψεις δεικνύουσιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἀποκλινοῦσας ἐπὶ τοῖς ὅτι οἱ περὶ τῶν λόγος πάντες ὑφίσταντο ἤδη ἐπὶ Τραϊανῶν. Τὸ ὅτι δὲ οὗτοι μέχρι τοῦ νῦν θεωροῦνται κατ' ἐπικράτησιν γερμανικῆς, μάλιστα δὲ παταυκῆς καταγωγῆς τεκμηριούσι καὶ αἱ νέαι ἐπιγραφαὶ καὶ ἀκριβεστέρᾳ ἀντιβολῇ τῶν πρότερον γνωστῶν περὶ τοῦ ὅτι οὗτοι τοῦλάχιστον ἐν τοῖς πρώτοις καιροῖς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐστρατολογήθησαν ἐκ Θρακῶν καὶ λαῶν τοῦ Ἰστρου, πιθανῶς διότι ἅμα τῇ καταστολῇ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν κατὰ τὸν Ῥήνον ἐπικουρικῶν στρατῶν ἐν τοῖς πρώτοις καιροῖς τοῦ Οὐεσπεσιανῶν, ἡ ἐξ ἱππέων φρουρὰ δὲν ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνηται ἐκ τούτων. Ἀλλως τε εἰκοτολογεῖται ὅτι ἡ αὕτη φρουρὰ δὲν κατεγράφη εὐθύς, ἀλλὰ συνέστη κατὰ μέγα μέρος δι' ἐκλογῆς ἐκ τῶν ἱππικῶν συνταγμάτων. Ἐν τούτοις διὰ τὸ κατεπεῖγον τοῦ χρόνου ὡς ἐν παρόδῳ μόνον ἐμνημονεύθησαν ἄλλα σπουδαῖα ζητήματα ἅτινα ἀπέβλεπον πρὸς τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας καὶ

τὴν νόμιμον θέσιν τῶν equites singulares καὶ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτῶν λατρευμένους θεοὺς.

Ἐν Μεσολογγίῳ κατὰ Μάιον 1886.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ

Η ΣΦΑΓΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

ΤΩ 1821

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μάτην ἐζήτησα ἐν ταῖς ὑπαρχούσαις Ἱστορίαις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μάλιστα ἐν τῇ τοῦ Σ. Τρικούπη, ν' ἀναγνώσω τι ἀφορῶν τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου Σαμοθράκης, συμβῆσαν τῇ 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 1821. Ἡ νήσος Σαμοθράκη, ὡς καὶ πᾶσατιδήποτ' ἄλλη νήσος τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἶναι νήσος ἑλληνικωτάτη. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπέστη τὴν καθόλου τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ἐπὶ τέλους ὑπέκυψε τὸν αὐχένα εἰς τὴν βίαν Μωάμεθ τοῦ Β'. Ὅτε δὲ τῷ 1821 ἡγγέλθη αὐτῇ ὅτι ἐφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἐλευθερωσεώς της, ἐκήρυξεν ἑαυτὴν ἐλευθέραν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τῇ μητρὶ Ἑλλάδι ἀνήκουσαν. Τὸ τόλμημα τοῦτο ἐτιμωρίθη ὑπὸ τοῦ δεσπότου της δι' ὀξύτατου πελέκεως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ L. Lacroix¹, τοῦ μόνου, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει μοι γνωστόν, εἰπόντος δύο καὶ μόνας λέξεις ἐπὶ τοῦ γεγονότος τούτου: οἱ Τούρκοι κατερήμωσαν ἀσπλάγχχνως τὴν νῆσον ταύτην ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι.

Βεβαίως, γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἀληθείας δὲν ὑπάρχουσιν, ὅμως εἰσέτι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διέφυγον τὴν σπάθην τοῦ βαρβάρου, ἀπαχθέντες αἰχμάλωτοι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πωληθέντες ὡς κτήνη ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦ Βυζαντίου· τὸν προπαρελθόντα δὲ Μάιον ἀπέθανεν εἰς τῶν γερόντων, Σάββας ὁ Κεφάλας, ὁ ὁποῖος ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μετ' ἄλλων Σαμοθράκων ἡγωνίσθη ὑπὲρ ἐλευθερίας ἐν Σαμοθράκῃ, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν κατετάχθη ἐθελοντῆς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Τὸν γέροντα τοῦτον, διὰ τελευταίαν φοράν, εἶδον ἐν Σαμοθράκῃ τὸν προπαρελθόντα Μάιον. Κατὰ τὴν σύμφωνον δ' ἀφήγησιν τῶν γερόντων τῆς Σαμοθράκης τὰ καθέκαστα τοῦ δυστυχήματος τούτου ἔχουσιν ὡς ἐξῆς:

Ἑλληνικὸν πλοῖον, ὅπερ διήρχετο τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ παρώτρυνε ταύτας εἰς γενικὴν κατὰ τοῦ τυράννου ἐξανάστασιν, διήλθε καὶ διὰ Σαμοθράκης καὶ εἶπε τοῖς προὔχουσιν, ὅπόταν ἀκούσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ὑπάρχοντας ὀλίγους Τούρ-

1) ἁγίαν, ἢ ἱερὰν κλίμακα.

2) μοναδικῶν ἱπποτῶν.

1) Univers. Iles de la Grèce. Paris, 1853, σελ. 372.

κους και να λάβωσιν αὐτοὶ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου. Μετ' ἐνθουσιασμοῦ οἱ Σαμοθράκες ἠσπάζθησαν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ὠρίσθησαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν τοῖς πρωταγωνιστοῦσιν ὁμογενέσι. Πράγματι δέ, ἅμα ἔμαθον τὰ γενόμενα ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἀνέγνωσαν τὴν προκήρυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τῆς 19 Ἀπριλίου τοῦ 1821, ἐδήλωσαν εἰς τὸν Μουδρίην τῆς νήσου, ὅτι τοῦ λοιποῦ εἶναι Ἕλληνες ἐλεύθεροι καί, κατὰ συνέπειαν, ὅτι δὲν ἔχουσι πλέον νὰ πληρώνωσι φόρους εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἦσαν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Πρόκριτοι τῆς νήσου οἱ ἀκόλουθοι: Ἀλέξιος Αἰνεΐτης, Γεωργίουδης Πεζούλας, Γεώργιος, Σάββας Χατζῆ Γκιαννάκη κλπ. Δημογέρων δ' ὁ Χατζῆ Γεώργης. Ἡ εἰδήσις αὕτη μετεδόθη ἀμέσως εἰς Δαρδανέλια, ὁπόθεν ἐξηρτᾶτο ἡ Σαμοθράκη ἄλλ' ἢ τουρκικὴ κυβερνήσις, εὐρισκομένη εἰς μεγαλειτέρας ἐνασχολήσεις, ἐκώφευσεν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς τὰ κινήματα τῶν Σαμοθράκων. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτου οἱ Σαμοθράκες ὠχύρωσαν μέρη τινὰ τῆς νήσου καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χατζῆ Γεώργη, τοῦ μόνου σχετικῶς ἐγγραμμάτου ἐπὶ τῆς νήσου, ὅστις τοῖς διεβεβαίονεν ὅτι ἀφ' ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἑλληνικὸς στόλος ἐμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς ὑπεράσπισιν των, ἀνέμενον ἀφόδως τὸν ἐχθρόν. Τὰ ὀχυρώματα τῶν ἦσαν ἀσφαλίστατα, ἀλλ' ὅπλων καὶ πολεμοφοδίων σχεδὸν ἦσαν ὅλως ἐστερημένοι. Ἐγείυθησαν δὲ σχετικῆς ἐλευθερίας σχεδὸν τεσσαράκοντα μνηῶν, ἧτις τοῖς παρεσκεύασε τὸν παντελῆ ὄλεθρόν των.

Ἡ Σαμοθράκη εἶναι χώρα ὀρεινὴ, δύσβατος καὶ ἀλίμενος. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐνεκα τῶν λαμπρῶν ναῶν τῆς καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς τελουμένων Καθειρείων μυστηρίων, διετέλεσεν ὡς ἴδιον Κράτος ἡμιανεξάρτητον, ὑπ' ἰδιαίτερου ἄρχοντος κυβερνώμενον, φέροντος τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως. Ἐκέκτητο δὲ ἴδιον ναυτικὸν καθ' Ἡρόδοτον καὶ ἰδίαν πολιτείαν, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ὅτε δὲ παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τοῖς Βενετοῖς καί, πρὸ πάντων, ὅταν περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς οἰκογενείας τῶν Κατελούζων, εἶναι πιθανώτατον νὰ ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς θέσις στρατηγικὴ ἱκανῶς σημαντικὴ, ὡς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις τοῦτο ἐκ τῶν φρουρίων τὰ ὁποῖα ἔκτισαν εἰς διαφόρους θέσεις τῆς νήσου. Ὑπὸ τοὺς Τούρκους διετέλεσεν, ὡς καὶ ἡ ἄλλη δουλωθεῖσα Ἑλλάς.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς σήμερον μόλις ἀνέρχεται εἰς 3,000 ψυχάς· ἀλλ' ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν γαιῶν, αἵτινες μέχρι μὲν πρὸ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκαλλιεργοῦντο, σήμερον δὲ μένουσι χέρσοι, ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ταύτης περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος λίαν πιθανῶς ἀνῆρχετο περὶ τὰς 10,000 ψυχῶν. Εἰς ὑποστήριξιν δὲ τῆς εἰκασίας ταύτης ἔρχεται ἡ μαρτυρία τοῦ Walpole ἔχουσα ἐν μεταφράσει ὡς ἐξῆς: «22 Μαρτίου 1801.—Λυπούμεθα ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ προσεγγίσωμεν εἰς Σαμοθράκην· οἱ ναῦται ὅμως μᾶς βεβαιοῦσιν ὅτι τὰ δάση τῆς καὶ αἱ πεδιάδες τῆς εἶναι πάρα πολὺ ὠραῖαι καὶ οὐχὶ κατώτεραι ὁποιασδήποτε ἄλλης νήσου τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ὅτι ὑπάρ-

χουσιν ἐπ' αὐτῆς πολλὰ ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων. Ἡ δὲ μία μόνη πόλις ὑπάρχει ἐπὶ τῆς νήσου περιέχουσα περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἑλληνικὰς οἰκογενείας καὶ ὀλίγους Τούρκους.... Τὰ δάση τῆς προμηθεύουσι ξυλείαν, ἧτις ἐξάγεται, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς παράγουσι κατ' ἔτος σχεδὸν 15,000 κοιλὰ ἐξαιρέτου σίτου ἐπὶ πλέον τῆς ἐτησίας καταναλώσεως· ἐξάγεται καὶ ὀλίγος τυρὸς αἰγός»¹.

Καθ' ὅλας λοιπὸν τὰς πιθανότητας, ὁ πληθυσμὸς τῆς Σαμοθράκης ἀνῆρχετο περὶ τὰς 10,000 ψυχῶν τὴν 1 Σεπτεμβρίου² τοῦ 1821, ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Καπουδὰν Πασὰς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς νήσου, εἰς θέσιν καλουμένην *Μακρηλιαῖς* χιλίους, ὡς λέγεται, τακτικούς στρατιώτας, ὅπως καθυποτάξῃ τοὺς ἀποστατήσαντας Σαμοθράκας.

Πρὶν ἢ ἀρχίσωσιν αἱ ἐχθροπραξίαι, ἐστάλησαν, ὡς λέγεται, ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατὸν πρεσβευταί, ὅπως ζητήσωσι τὴν ὑποταγὴν τῶν ἐπαναστατῶν· ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὁμῶς Χατζῆ Γεώργης ἀπήντησεν ἐν λέξει τοιαύτη: «Ἡμεῖς, ἀντὶ φόρων, ἔχομεν *μπαροῦτι* καὶ *μολύδι*· εἴμεθα Ἕλληνες καὶ ὡς τοιοῦτοι προτιμῶμεν ν' ἀποθάνωμεν παρὰ νὰ ἤμεθα *σκλάβοι*».

Ἡ πρώτη συμπλοκὴ ἔλαβε χώραν ἐξωθεν τοῦ χωρίου εἰς θέσιν καλουμένην Μύλοι. Οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὰ ὑψώματα τοῦ Κούκου καὶ τοῦ Βρυχοῦ. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι ἐφθασαν μέχρι τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου, ἔλαβον μίαν ἐκκένωσιν πυροβόλων ἐπάνω των, ἡ ὁποία ἐπλήγασε τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ἡ ἀπρόοπτος αὕτη προσβολὴ τοὺς ἠνάγκασε πρὸς στιγμὴν νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν· ὅταν ὁμως ἐστοχάσθησαν ὅτι οἱ πολεμοῦντες Ἕλληνες ἦσαν ὀλίγοι, ὥρμησαν ἐν σώματι κατ' αὐτῶν καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, ἄλλους δὲ καὶ ζώντας συνέλαβον, καὶ τοιοῦτοτρόπως, ἐν διαστήματι ὀλίγων ὥρων, ἐγένοντο κύριοι τοῦ χωρίου. Στρατὸς ἄλλης Κυβερνήσεως, ἐν τοιαύτῃ περιστάσει, ἤθελεν ἀρκεσθῇ εἰς τὸ νὰ συλλάβῃ τοὺς πρωταίτιους, οἵτινες δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν πεντήκοντα, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν καὶ ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, ἀφίνων ἡσυχον τὸ ἄοπλον πλῆθος, ὅπερ δὲν ἐδείξεν ρυδμίαν ἀντίστασιν. Ἀλλ' ὅχι, ὁ ἐνοπλος οὗτος ἄγριος στρατὸς παράφρων εἰσεπήδησεν ἐν τῷ χώρῳ, ὅπου γυναῖκες, παιδιὰ, γέροντες καὶ ἄοπλοι χωρικοὶ μὲ ἐσταυρωμένας χεῖρας περιέμενον τὴν τύχην των, θύων καὶ ἀφανίζων πᾶν τὸ προστυχόν.

Ἡ σφαγὴ καὶ ὁ καταδιωγμὸς ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· κατὰ τὰς πρώτας τρεῖς ἡμέρας συνέλαβον ὄλους, ἀδιακρίτως πάσης ἡλικίας, τοὺς ἐκλείσαν ἐντὸς οἰκιῶν, ἐκεῖθεν δεδεμένους τοὺς ἔφερον εἰς τὴν ὄχθην τοῦ διαρρέοντος τὸ χωρίον ῥυακίου, καὶ ἐκεῖ ὡς ἀρνία τοὺς ἐσφαζον. Τὸ ῥυάκιον τοῦ-

1) Robert Walpole, Ταξίδια εἰς διαφόρους χώρας τῆς Ἀνατολῆς (Ἀγγλιστί). Ἐν σελ. 54.

2) Τὴν ἡμέραν ταύτην πολλαὶ γραῖαι ἀκόμη καὶ σήμερον τὴν ἐορτάζουσιν εἰς μνήμην τῆς σφαγῆς τῶν γονέων των καὶ τοῦ χαλασμοῦ καθὼς τὸν ὀνομάζουσιν. Ὡσαύτως δ' ἡ ἀρχὴ τοῦ τραγῳδίου τοῦ περιγράφοντος τὴν σφαγὴν ἐκείνην ἔχει ὡς ἐξῆς·

Τὴν πρωτοσταυρινίστα τὴν Πέφτη τὸ πωρὸν
Προβάλανε οἱ Τούρκοι· πὸ πᾶν ἅπ' τὸ βουλό.

το, ἔκτοτε ὠνομάσθη Ἑρκάς (= Ἑπτακοσίας)¹ ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκεῖ σφαγέντων Σαμοθράκων, οἵτινες συνεποσοῦντο εἰς ἑπτακοσίους. Καθ' ὅλας τὰς ἄλλας ἡμέρας ἐξηκολούθουν νὰ διατρέχωσι τὰ βουνὰ τῆς Σαμοθράκης καί, ὡς ἐν κυνηγίῳ, νὰ πυροβολῶσι πάντα ὄντινα ἀπῆντων. Τὸ βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον τοῦτο κυνήγιον διήρκεσε περὶ τὰς τριάκοντα ἡμέρας. Τινὲς τῶν κατοίκων κατώρθωσαν καὶ ἔφυγον διὰ θαλάσσης, ἄλλοι δ' ἐκρύβησαν εἰς τὰ σπήλαια τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς νήσου καὶ οὕτως ἡδυνήθησαν νὰ διαφύγῃσι τὸ ξίφος τῶν βαρβάρων. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι δὲν ἀπῆντων πλέον οὐδένα ὅπως τὸν φονεύσωσι, κατέλιπον τὴν νῆσον ἐν πλήρει πεποιοῦσιν ὅτι δὲν ἀφῆκαν οὔτε ἓνα ζῶντα, ἀπαγαγόντες εἰς αἰχμαλωσίαν ὅλα τὰ παιδιὰ, ὅσα δὲν ἐφόνευσαν.

Ὅταν οἱ εἰς τὰ ὄρη καταφυγόντες ἐθεδαιώθησαν περὶ τῆς φυγῆς τῶν Τούρκων, κατῆλθον εἰς τὸ χωρίον καὶ μετρηθέντες εὐρέθησαν μόνον ἑκατόν. Καὶ οἱ φυγόντες διὰ θαλάσσης, περὶ τοὺς τριακοσίους, ἅμα ἔμαθον τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Τούρκων ἐπ' ἀνέκαμψαν εἰς τὰς κατερημωθεῖσας ἐστίαις των, ὅπως ἐπαναλάβωσι τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν των, κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι ἐπὶ τοῖς ἀπολεσθεῖσι γονεῦσιν, ἀδελφοῖς, συζύγοις, τέκνοις καὶ συγγενέσιν αὐτῶν.

Ἀλλὰ τὰ δυστυχήματα πάντοτε ἀλλεπάλληλα ἔρχονται. Ἡ σφαγὴ τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοσοῦτον τρόμον ἐνεποίησε τοῖς ἐναπομείνανσι Σαμοθράξιν, ὥστε, ἅμα ἔβλεπον ξένον καὶ, πρὸ πάντων, Τούρκον, εὐθύς, καταλιπόντες τὰ ἔργα των καὶ τὰς οἰκίας των, ἔφευγον εἰς τὰ ὄρη. Τὴν ἠθικὴν των ταύτην κατὰστασιν ἐπωφελήθησαν κάλλιστα οἱ διαφόρων μερῶν πειραταὶ καί, πρὸ πάντων, οἱ Τουρκαλβανοί, οἵτινες, ὅλως ἀτιμωρητεῖ, ἐλήστευον τὰς οἰκίας των καὶ ἐν τῷ φανερῷ διήρπαζον τὰ κτήνη των. Ἡ ἐλσεινὴ αὕτη κατὰστασις διήρκεσεν ὁκτὼ ὅλα ἔτη, οὕτως ὥστε μέχρι τοῦ 1829 κατώρθωσαν νὰ μὴ ἀφῆσωσι, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, λίθον ἐπὶ λίθου. Ἀκόμῃ δὲ καὶ μέχρι σήμερον, μετὰ πεντήκοντα ἔτη, οἱ δυστυχεῖς Σαμοθράκες δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν των. Τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Τούρκου τοῖς ἐμποιεῖ φρίκην καὶ τρόμον, ἂν καὶ Τούρκους συμπολίτας δὲν ἔχουσιν εἰμὴ μόνον πέντε.

Γέννημα καὶ ἀνάθρεμμα τῆς νήσου Σαμοθράκης, υἱὸς δὲ πατρὸς αἰχμαλωτισθέντος ἐν τῇ πανωλεθρίῃ ἐκείνῃ, ἔκρινα καλὸν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῶν ιστοριογράφων τὴν ιστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν. Σήμερον δ' ὁπότε καὶ πάλιν ἡ τύχη ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐκ νέου διακυβεύεται, εἴθε ἡ ἀνάμνησις αὕτη νὰ εὕρῃ εὐμενὴ ἀκρόασιν παρ' ἐκείνοις ἀφ' ὧν ἡ τύχη τῶν πραγμάτων κρίνεται!

Ἐγγραφον ἐν Καρύαις τῆς Κορσικῆς κατ' Ἰούνιον τοῦ 1886.

N. B. ΦΑΡΔΥΣ, Σαμοθράξ.

ΜΕΤΑΞΥ ΟΜΙΧΛΗΣ ΚΑΙ ΣΚΙΩΝ

(*) • L' chiuso is paradiso.

Muto per de Cherubini l' canto
Sos l' inferno t' aspetta e isuor demoni
Che ti straziano l' anima pentita
Cou parvene faustiche e con suoni.
Dannaa Margherita.

Α'.

... Δύο αἰῶνες παρῆλθον ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐκείνης νυκτός...

Ἦτο ἡ νύξ τῆς δευτέρας Νοεμβρίου. Ἡ φύσις θλιβερῶς ἔκειτο γεγυμνωμένη τῶν καλλονῶν, δι' ὧν κοσμεῖται κατὰ τὸ χλοερὸν ἔαρ. Τὰ στοιχεῖα ἐφαίνοντο μαχόμενα πρὸς ἄλληλα, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐσκέπτετο εἰς τὸ παρελθὸν βλέπων τὰ φύλλα διαδοχικῶς ἀπὸ τῶν δένδρων πίπτοντα, ὡς πίπτουσιν αἱ ἐλπίδες ἀπ' ἐκείνου, ὅστις αἰσθάνεται ἐξασθενούμενος τὰς δυνάμεις καὶ τὸν θάνατον προσεγγίζοντα. Ταχεῖα ἡγείρετο πυκνὴ ὀμίχλη, ἥτις βαθμηδὸν αὐξάνουσα, κατακάλυπτε τὰς ἐξοχάς, τὴν πόλιν καὶ τὰ ἄχανῃ τοῦ οὐρανοῦ βασιλεία καὶ μετ' αὐτῆς σκότος βαθὺ διεχέετο ἐπὶ τὴν γῆν. Φανταστικαὶ ἀτμώδεις μορφαὶ διεκρίνοντο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς· τὰ φῶτα ὠχρά, ἐφαίνοντο περιβεβλημένα ὑπὸ στακτοχρόων ἀτμίδων, καὶ οἱ ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν περιπατοῦντες ἐφαίνοντο ὡς σκιαὶ πλέουσai ἐντὸς τοῦ ὠκεανοῦ ἐκείνου τῶν συμπεπυκνωμένων ἀτμῶν.

Καὶ μόνη, σκεπτικὴ, νέα τις κόρη ἐκάθητο πλησίον ἐστίαις. Ἦτο ὠχρά καὶ τεθλιμμένη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ τῶν δακτύλων, χειρὸς λευκῆς καὶ ἀδυνάτου, ἀπέμασσε δάκρυ, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ μυχοῦ τῆς καρδίας της.

Πόσον εὐγλωττον ἦτο τὸ δάκρυ ἐκεῖνο!

Ἐφαίνετο διηγούμενον ἅπασαν τὴν ἱστορίαν τῆς τεθλιμμένης ἐκείνης ψυχῆς.

Τέλος ἐκείνη ἠνέφξε τὰ χεῖλη καὶ ἐξέφερε βαθὺν στεναγμόν.

— Μοὶ εἶπον ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἔρχονται οἱ νεκροί, ἵνα συνομιλήσωσι μεθ' ἡμῶν.

᾿Ω! ἂν τοῦτο ἦτο ἀληθές! Ὅτ' τὸν ἐπ' ἀνέβλεπον, θὰ τῷ ἐζήτην συγγνώμην, καὶ θὰ τῷ ἔλεγον — ᾿Ακουσον· ἡ ζωὴ, ἣν διάγω ἐδῶ, εἶναι ἀπομεμονωμένη καὶ βδελυρά. Ἴσως θὰ ἀποθάνω· ἀλλ' ἡ σκέψις μου θὰ ἦναι πάντοτε ἐστραμμένη πρὸς σέ, καὶ ἂν σὺ ἤθελες μὲ συγχωρήσῃ, εὐχαρίστως θὰ ἔζων ἐντὸς τῶν φλογῶν αἰωνίως. ᾿Ω! ἂν ἦτο ἀληθές ὅτι ἐπιστρέφουσι τὰ πνεύματα ἵνα ἐπισκεφθῶσιν ἡμᾶς! καὶ ὅμως θέλω περμεῖναι αὐτά· καὶ ἂν κατώρθουν νὰ τὰ ἴδω, θὰ διακρίνω ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐκείνον, ὅστις εὐρίσκεται πάντοτε ἐν

(*) Ἐκλείσθη ὁ παράδεισος. Βωθὰ εἶναι πλέον διὰ σέ τὰ ἄσματα τῶν Χερουβίμ. Μόνον ἡ κόλασις καὶ οἱ δαίμονες αὐτῆς σέ ἀναμένουσιν, οἵτινες θὰ βασανίσωσι τὴν ἀμαρτωλὴν ψυχὴν σου.

Κολασμένη Μαργαρίτα.

1) Οἱ Σαμοθράκες, ἀκόμῃ καὶ σήμερον, ὅταν ὀνειδίζουσι τοὺς εὐθέεις καὶ δειλοὺς συμπολίτας των, τοῖς λέγουσιν ὅτι «κατὰ γοντα ἂν πὸ τοὺς ἑπτακοσίους».